

15. Пригожин И. От существующего к возникающему / И. Пригожин. – М. : Наука, 1985. – 326 с.
16. Путятин Ю.А. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия / Ю.А. Путятин, А.И. Пушкарь, А.Н. Тридед. – Х. : Основа, 1999. – 488 с.
17. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О.В. Раєвнева; Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України; Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
18. Тодаро М.П. Экономическое развитие : учебник для студ. вузов, обуч. по экон. спец. / М.П. Тодаро; пер. с англ. – М. : ЮНИТИ, 1997. – 672 с.
19. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – 720 с.
20. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
21. Ивин А.А. Словарь по логике / А.А. Ивин, А.Л. Никифоров. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.

Рецензент: О.М. Криворучко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ

Стаття надійшла до редакції 21.02.2013 р.

УДК 658.15

ДОГАДАЙЛО Я.В., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

КРИТЕРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Уточнено склад критеріїв економічної результативності діяльності підприємства шляхом розгляду не п'яти, а шести критеріїв: прибутковість, продуктивність, економічність, дієвість, положення на ринку та ефективність розвитку. Також запропоновано використовувати економічну результативність як показник, що відображає успіх звичайної діяльності підприємства в умовах ринку.

Ключові слова: результативність, підприємство, економічна результативність, ефективність розвитку, діяльність, успіх.

ДОГАДАЙЛО Я.В., канд. экон. наук,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

КРИТЕРИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ОБЫКНОВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Уточнен состав критериев экономической результативности деятельности предприятия путем рассмотрения не пяти, а шести критериев: прибыльность, производительность, экономичность, действенность, положение на рынке и эффективность развития. Также предложено использовать экономическую результативность в качестве показателя, отражающего успех обыкновенной деятельности предприятия в условиях рынка.

Ключевые слова: результативность, предприятие, экономическая результативность, эффективность развития, деятельность, успех.

Ya. DOGADAYLO, Cand. Econ. Sc.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

CRITERIA OF ECONOMIC EFFICIENCY OF REGULAR ACTIVITIES OF ENTERPRISES

Abstract. A composition of criteria of the economic efficiency of enterprises has been further developed through considering not five but six criteria: profitability, productivity, effectiveness, efficiency, market position, and development efficiency. The economic efficiency has been proposed to be used as an indicator reflecting the success of regular activities of enterprises in market conditions.

Key words: efficiency, enterprise, economic efficiency, efficiency of development, activities, success.

Постановка проблеми. В сучасних умовах багато підприємств опинилися у складному становищі. Умови їх задовільного функціонування ускладнені загальним становищем економіки. Тому гострою проблемою сьогодні є дослідження основ успішного функціонування підприємств всіх форм власності в умовах ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження закордонних вчених [3, 5, 7, 10, 15, 16, 19, 20, 23 – 28] свідчать, що першоосновою успіху підприємства в умовах ринку є постановка пра-

вильних цілей і орієнтація діяльності на безпосереднє їх досягнення з мінімально можливими витратами, тобто результативний підхід до управління. Його реалізація є складною науковою проблемою, вирішення якої пов'язане зі здійсненням усвідомленого, гнучкого керування полем результатів, адекватного станам як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства [23, 24, 27, 28]. Підприємство вважається тим, що досягло успіху, якщо воно досягло своєї мети [10], яка передбачає не тільки бажані орієнтири для майбутніх досягнень, але і певну поведінку та виділення ресурсів, необхідних для перетворення цілей у життя [6].

В сучасній економічній літературі можна виділити два погляди щодо виявлення категорії, що відображає успіх підприємства в умовах ринку. Деякі вчені [1, 8, 17] розглядають результативність управління підприємством, інші [5, 7, 10, 13, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 25 – 28] – результативність діяльності підприємства. В результаті проведених раніше досліджень [18] автором було обґрунтовано доцільність використання як категорії, що відображає успіх підприємства в умовах ринку, результативності діяльності підприємства.

Під результативністю розуміється економічна категорія, що відбиває успіх підприємства, тобто являє «сукупний результат функціонування системи і накопичений потенціал її подальшого розвитку» [16, 18]. Вона є багатокритеріальною величиною, кожен із критеріїв якої, у свою чергу, являє собою складну величину. Д. Синк [16] у своїй роботі запропонував як складові результативності розглядати сім критеріїв: прибутковість, продуктивність, економічність, якість, якість трудового життя, інновативність та дієвість, причому сутність, призначення та засіб визначення кожного з критеріїв однозначно описані не були. В роботі [18] набув подальшого розвитку склад критеріїв результативності шляхом додавання до нього критерію положення на ринку та чіткого визначення економічного сенсу, призначення та засобу визначення кожного з восьми критеріїв. М. Явдак [22] пропонує як критерії оцінки результативності розглядати вісім параметрів: прибутковість, економічність, якість продукції, ринкову позицію, інноваційність, продуктивність, екологічність та якість трудового життя. Вона удосконалює набір критеріїв результативності шляхом додавання до неї критерію екологічності, заміни критерію положення на ринку критерієм

ринкова позиція та усунення критерію дієвості, але чому саме необхідно здійснювати останні два перетворення – не зрозуміло.

Необхідно відмітити, що за останній час з'явилися інші підходи до розгляду критеріїв результативності діяльності підприємства, а саме: система збалансованих показників, розроблена Р. Капланом та П. Нортеном, Л.С. Мейзелом [5, 6, 25, 26]; піраміда результативності, розроблена Дж. МакНейром, Р. Лінчем та К. Кроссом [4]; система показників відповідальності [4, 9], яку вперше було описано Ф. Ніколсом; модель ЕР2М, запропонована К. Адамсом та П. Робертсом [9, 14]; універсальна система показників Рамперсада К. Хьюберта [15] та інші. Таким чином, виникає необхідність перевірки відповідності обраних критеріїв результативності діяльності підприємства [18] сучасним розробкам в галузі її вимірювання.

Результативність діяльності підприємства – категорія, що відображає успіх в довгостроковому періоді [5, 7, 10, 13, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 25 – 28]; у короткостроковому періоді успіх характеризує економічна результативність діяльності підприємства (ЕР) [18], під якою розуміється економічний результат функціонування підприємства, що характеризує правильність і рівень досягнення поставлених цілей шляхом виконання необхідних робіт з мінімально можливими витратами. ЕР діяльності підприємства характеризується п'ятьма критеріями: прибутковість, продуктивність, економічність, дієвість та положення на ринку. Аналіз взаємозв'язку цих критеріїв свідчить, що продуктивність та економічність є засобом досягнення прибутковості у короткостроковому періоді, причому прибутковість необхідно аналізувати як з точки зору конкурентів, так і за ступенем виконання поставлених цілей [18]. Необхідно відмітити, що є незрозумілим, чому не розглядається зміна прибутковості у динамічному контексті, що є передумовою успішного функціонування підприємства в умовах ринку. Таким чином, критерії економічної результативності не дозволяють здійснювати повносистемне охоплення процесу забезпечення успіху підприємства в короткостроковому періоді.

З роботи [18] не зрозуміло, успіх якого виду діяльності підприємства характеризує ЕР. Згідно з національними положеннями бухгалтерського обліку України [11] підприємство виконує п'ять видів діяльності: основну, звичайну, операційну, інвестиційну та фінансову.

Невирішені складові загальної проблеми. Існуючі розробки щодо визначення критеріїв результативності діяльності підприємства [16, 18, 22] не враховують сучасних розробок в галузі вимірювання результативності: збалансована система показників; піраміда результативності; система показників відповідальності і таке інше. Критерії ЕР не дозволяють урахувати її динамічного характеру, тобто успіх підприємства в короткостроковому періоді розглядається неповносистемно. Не зрозуміло, успіх якого виду діяльності підприємства характеризує економічна результативність.

Формулювання цілей статті. Уточнити склад критеріїв економічної результативності діяльності підприємства на підставі забезпечення повносистемної характеристики успіху підприємства в короткостроковому періоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи із сутності результативності діяльності підприємства для оцінки ступеня узгодженості думок з приводу її критеріїв, було розглянуто три типи підходів до інтерпретації основних якісних сторін: безпосередньо критерії результативності, типові цілі і ключові сфери їх визначення (табл. 1). Два останніх розглядалися як та чи інша якісна сторона, виходячи з показників, що їх визначають, оскільки вони є кількісною конкретизацією сторін досліджуваного явища. Іншими словами, вони або зараховувалися до відповідного критерію результативності, або заносилися, згідно з економічною суттю показників, що характеризують їх, в наступний рядок як нові критерії. У результаті виявлено, що понад 50 % думок збіглися за наступними критеріями: прибутковість, продуктивність, якість трудового життя, інновативність, економічність, якість, положення на ринку, дієвість (табл. 1).

Таким чином, за результатами здійсненого дослідження було виявлено, що запропоновані в роботі [18] критерії відповідають сучасним розробкам в галузі вимірювання результативності (система збалансованих показників [5, 6, 25, 26], піраміда результативності [4], система показників відповідальності [4, 9], модель ЕР2М [9, 14] та універсальна система показників [15]), тому можуть бути використані і в сучасних умовах.

Згідно з існуючим підходом ЕР діяльності підприємства характеризують наступні критерії: прибутковість, продуктивність, економічність, дієвість та положення на ринку.

Необхідно відмітити, що перші три є основою для вимірювання останніх двох залежно від бази порівняння, а саме планові показники та дані про результати роботи пріоритетного конкурента [18]; при цьому не ураховується зміна цих трьох показників у динаміці.

Результати досліджень результативності діяльності понад двох тисяч найбільш успішних у світі компаній [24] свідчать про необхідність урахування під час забезпечення успіху у короткостроковому періоді зміни прибутковості, економічності та продуктивності не тільки з точки зору дієвості виконання поставлених цілей та по відношенню до конкурентів, але і з точки зору ефективності розвитку підприємства. При цьому під ефективністю розвитку розуміється дослідження критеріїв прибутковості, економічності та продуктивності у динаміці. Таким чином, автор вважає за доцільне додати до складу критеріїв економічної результативності діяльності підприємства шостий критерій – ефективність розвитку (рис. 1).

Під ефективністю розвитку пропонується розуміти здатність підприємства здійснювати розвиток, що відповідає умові ефективності виробництва. Зазвичай ефективною вважається така організація діяльності, в результаті якої забезпечується випереджаюче зростання кінцевих результатів по відношенню до ресурсів, а ресурсів до витрат. Цей критерій доцільно кількісно визначати шляхом порівняння фактичних значень економічності, прибутковості, продуктивності підприємства в поточному році з аналогічними критеріями в попередньому році.

Окрім того, для забезпечення наочності уявлення про призначення кожного з шести критеріїв економічної результативності автор вважає за доцільне розбити критерії на дві групи, до кожної з яких входять по три критерії. Перша група включає: прибутковість, продуктивність, економічність (останні дві є передумовою досягнення прибутковості), друга – дієвість, положення на ринку та ефективність розвитку, які розраховуються на підставі критеріїв першої групи при використанні відповідної бази порівняння (рис. 1). Саме такий склад критеріїв ЕР не суперечить загальній сутності результативності діяльності підприємства.

Прибутковість характеризує здатність отримувати доходи понад витрати, що необхідні для їх створення. Вона визначається шляхом співвідношення кінцевих результатів з необхідними для їх

отримання витратами та спожитими ресурсами, що використовувалися у процесі виробництва.

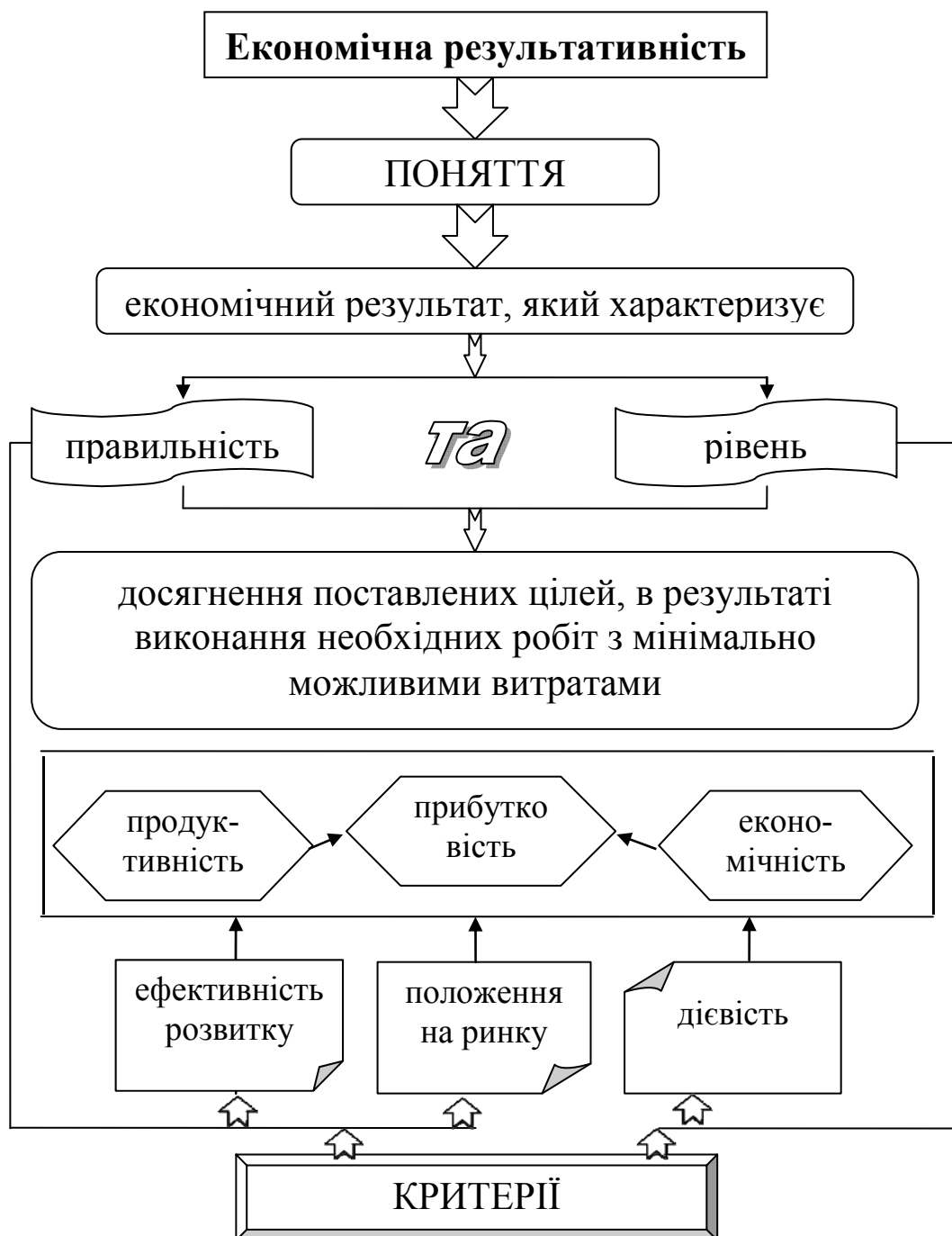

Рис. 1. Економічна результативність звичайної діяльності підприємства

Продуктивність характеризує здатність підприємства витрачати у процесі виробництва менше ресурсів при визначених обсягах робіт. Вона визначається співвідношенням кількості виготовленої

продукції або виконаних робіт з ресурсами, необхідними на її виготовлення.

Економічність визначає ступінь раціонального використання підприємством своїх обмежених ресурсів, тобто характеризує результативність з точки зору витрат. Вона визначається шляхом простого співвідношення ресурсів, які було використано у звітному періоді для досягнення конкретних цілей та виконання конкретних робіт, до ресурсів, спожитих за попередній період.

Положення на ринку характеризує здатність підприємства займати необхідне місце серед конкурентів. Цей критерій кількісно визначається шляхом порівняння економічності, прибутковості, продуктивності підприємства, що аналізується, з аналогічними критеріями пріоритетного конкурента [18].

Дієвість характеризує здатність підприємства виконувати поставлені перед ним цілі (плани). Цей критерій кількісно визначається шляхом порівняння фактичних значень економічності, прибутковості, продуктивності підприємства, що аналізується, з аналогічними критеріями за планом.

Визначені критерії характеризують діяльність підприємства з трьох боків: результатів, ресурсів та витрат у динаміці, по відношенню до плану та до пріоритетного конкурента, тим самим забезпечують всебічний аналіз успіху підприємства в умовах ринку.

Діяльність будь-якого підприємства, згідно із національними стандартами бухгалтерського обліку, поділяється на такі види [11]:

- основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції, які є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу;

- звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, які забезпечують її або виникають в результаті її проведення;

- операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю;

- інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів;

- фінансова діяльність – діяльність, що приводить до зміни розміру та складу власного та позикового капіталу підприємства.

Виходячи із сутності кожного виду діяльності підприємства, що розкрита національними стандартами бухгалтерського обліку, автор вважає, що ЕР відбиває успіх звичайної діяльності підприємства, оскільки вона є основою забезпечення короткострокового успіху підприємства. ЕР діяльності підприємства є складовою результативності, що відображає успіх підприємства у короткостроковому періоді [18].

Висновки. У статті набув подальшого розвитку склад критеріїв ЕР звичайної діяльності підприємства шляхом включення до нього додаткового критерію – ефективності розвитку. Таким чином економічну результативність діяльності підприємства запропоновано характеризувати шістьма критеріями: прибутковістю, продуктивністю, економічністю, дієвістю, положенням на ринку та ефективністю розвитку. Це забезпечить розгляд правильності поставлених цілей не тільки по відношенню до пріоритетного конкурента, але і з точки зору ефективності розвитку підприємства у динаміці. Результати проведених досліджень підтвердили доцільність використання в сучасних умовах як критеріїв результативності діяльності підприємства восьми складових: прибутковості, продуктивності, економічності, якості продукції, якості трудового життя, інновативності, дієвості та положення на ринку. Визначено, що ЕР відображає успіх звичайної діяльності підприємства в умовах ринку.

Література

1. Белошапка В.А. Результативное управление стратегическим процессом в компании / В.А. Белошапка // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9(135). – С. 107 – 114.
2. Булеев И.П. Механизм хозяйствования предприятий и объединений трансформационной экономики : монография / И.П. Булеев, Н.Д. Прокопенко, Н.Е. Брюховецкая, Г.О. Маландина. – Донецк : НАН Украины, Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2007. – 526 с.
3. Друкер П.Ф. Управление, нацеленное на результаты / Питер Фердинанд Друкер ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1992 – 200 с.
4. Ивлеев В. Balanced Scorecard – альтернативные модели [Электронный ресурс] / В. Ивлеев, Т. Попова // Банки и технологии. – 2002. – № 4. – Режим доступа: <http://www.hr-portal.ru/article/balanced-scorecard-alternativnye-modeli>.
5. Измерение результативности компании / пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 220 с. (Серия «Классика Harvard Business Review»).

6. Кизим М.О. Збалансована система показників : монографія / М.О. Кизим, А.А. Пилипенко, В.А. Зінченко. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2007. – 192 с.
7. Кокинз Г. Управление результативностью: Как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Гери Кокинз ; пер. с англ. П. Тимофеев. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 316 с.
8. Лигоненко Л.О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємством / Л.О. Лигоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10(88). – С. 207 – 216.
9. Макаренко М.В. Системы показателей, модели и подходы к оценке эффективности деятельности предприятия [Электронный ресурс] / М.В. Макаренко, И.И. Малова // Труды СГУ. – 2012. – № 12. – Режим доступа: http://www.edit.muh.ru/content/mag/trudy/12_2008/04.pdf.
10. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – М. : Дело, 1998. – 704 с.
11. Национальные положения (стандарты) бухгалтерского учета: нормативная база. Новая редакция. – Х. : Курсор, 2005. – 236 с.
12. Питерс Т. В поисках эффективного управления / Т. Питерс, Р. Уотерман; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1986. – 424 с.
13. Поліщук Н.В. Результативність діяльності суб'єктів господарювання: сутність, оцінка, основи регулювання : монографія / Н.В. Поліщук. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 252 с.
14. Попов Д. Эволюция показателей стратегии развития предприятия [Электронный ресурс] / Д. Попов // Управление компанией. – 2003. – № 2. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/strategy/str070.html>.
15. Рамперсад К.Х. Универсальная система показателей деятельности: Как достигать результатов, сохраняя целостность / К.Х. Рамперсад ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 352 с.
16. Синк Д.С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение / Д.С. Синк; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1989. – 528 с.
17. Тесленок І.М. Сучасні підходи до визначення результативності управління підприємством / І.М. Тесленок, О.В. Михайлова, О.П. Богаченко // Економічний вісник Донбасу. – 2012. – № 1(27). – С. 208 – 212.
18. Тищенко А.Н. Экономическая результативность деятельности предприятий : монография / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, Я.В. Догадайло. – Х. : ИД «ИНЖЕК», 2005. – 144 с.
19. Управление по результатам / Т. Санталайнен, Э. Воутилайнен, П. Поренне, Й.Х. Ниссинен ; пер. с финск. – М. : Прогресс, 1993. – 320 с.
20. Дитгер Хан Харальд Хунгенберг ПИК. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга / Хан Харальд Хунгенберг Дитгер ; пер. с немец. Л.Г. Головач, М.Л. Лукашевич и др. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 928 с.

21. Харченко С.В. Управлінські аспекти забезпечення результативності використання потенціалу підприємства / С.В. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8(98). – С. 141 – 149.

22. Явдак М.Ю. Критерії оцінки результативності діяльності підприємства / М.Ю. Явдак // Бізнес Інформ. – 2011. – № 11. – С. 70 – 74.

23. Axson David A.J. Best practices in planning and performance management: Radically rethinking management for a volatile world / David A.J. Axson. – Canada: Wiley, 2010. – 320 с.

24. Hansen M.T. The Best-Performing CEOs in the World / M.T. Hansen, H. Ibarra, U. Peyer // Harvard Business Review. – 2013. – № 01–02. – P. 81 – 95.

25. HBR's 10 Must-Reads on Strategy. – Boston : HBR, 2011. – 143 p.

26. Kaplan R.S. The Strategy – Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment / R.S. Kaplan, P.P. Norton. – Boston: Harvard Business School Press, 2001. – 352 с.

27. Management: skills & application / Richard P. Rue, W. Leslie. – Boston : Irwin Inc., 1992. – 576 p.

28. Strategic management: concepts & applications / Samuel G. Gerto, J. Paul Peter. – 3-rd ed. – Inc. in a joint venture with Austen Press. 1995. – 688 p.

Рецензент: В. Г. Шинкаренко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.

УДК 334.012.64(477.72):330.3

КАРПІНСЬКА Г.В., канд. екон. наук, БУТЕНКО І.А., аспірант,
*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України, м. Одеса*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. Наведено результати дослідження тенденцій розвитку малого підприємництва в Херсонській області по відношенню до загальних тенденцій розвитку суб'єктів малого бізнесу в Україні, визначено пріоритетні напрями його розвитку в регіоні та запропоновано заходи щодо створення сприятливих умов його діяльності.

Ключові слова: малий бізнес, пріоритетні напрями його розвитку, стан малого підприємництва у Херсонській області.